

პროფესიული განათლება და ადამიანური კაპიტალის განვითარების სირთულეები საქართველოში თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში*

მურმან ცარციძე

<https://doi.org/10.35945/gb.2018.06.032>

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ასიცირებული პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, საქართველო
murman.tsartsidze@tsu.ge

საკვანძო სიტყვები: შრომის ბაზარი, პროფესიული განათლება, ცოდნა,
ადამიანური კაპიტალი, ეკონომიკური განვითარება

საქართველოში ყოველთვის დიდი ყურადღება ექცეოდა განათლების საკითხებს. მოწინავე ქართული საზოგადოება ოდითგან ზრუნავდა ერის განათლებისა და კულტურული დონის ამაღლებისათვის. ამის დასტურია უძველესი დროიდან საქართველოში სხვადასხვა პერიოდში დაარსებული საგანმანათლებლო ცენტრები (კოლხეთის აკადემია, გელათის და იყალთოს აკადემია, სამონასტრო სკოლები, საოჯახო სკოლები, საერო სკოლებისა და გიმნაზიების სისტემა), შემდეგ პერიოდში კი წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება, უნივერსიტეტი, რომლებმაც უდიდესი როლი ითამაშეს ქვეყნის საზოგადოებრივი პოტენციალისა და სოციალურ-კულტურულ განვითარებაში. ქართველო მწერალი, პოეტი, საზოგადო მოღვაწე ილია ჭავჭავაძე, სწავლობდა რა ქვეყნის წინაშე არსებული სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ვითარებას ჯერ კიდევ XIX საუკუნის მეორე ნახევარში, აღნიშნავდა, რომ „განათლება, სწავლა, ცოდნა — ი ერთადერთი საშუალება, რომელსაც შეუძლიან წამალი დასდოს ჩვენს ცხოვრებას“ (ჭავჭავაძე, 2012, გვ. 128). უფრო მეტიც, ქვეყნის ჩამორჩენილობის, სიღარიბისა და განუვითარებლობის მთავარ მიზეზად იგი სწორედ ცოდნის უქონლობასა და დეფიციტს მიიჩნევს, რაც კიდევ უფრო აქტუალური ხდება დღეს გლობალიზაციის ეპოქაში. ამიტომ, საქართველოს დღევანდელი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სამთავრობო სტრატეგია შრომის ბაზრის მოთხოვნებზე ორიენტირებული სამუშაო ძალის, ადამიანური კაპიტალის განვითარებას, ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის მთავარ ფაქტორად აღიარებს. „განათლება განვითარების ფუნდამენტური ფაქტორია და ადამიანურ კაპიტალში ინვესტირების გარეშე შეუძლებელია მდგრადი ეკონომიკური განვითარების მიღწევა. მხოლოდ ძლიერი და სოციალურად სამართლიანი საგანმანათლებლო სისტემის პირობებშია შესაძლებელი ქვეყანაში არსებული სოციალური, კულტურული და ეკონომიკური გამოწვევების გადაჭრა“

(სამთავრობო დადგენილება N400, 2014, გვ. 40). საკითხის აქტუალობას განსაზღვრავს ისიც, რომ ბოლო წლების გლობალური კონკურენტუნარიანობის ანგარიშის მიხედვით, საქართველო მნიშვნელოვნად ჩამორჩება განვითარებულ ქვეყნებს, როგორც „საგანმანათლებლო სისტემის ხარისხის“ მიხედვით, ისე „კვლევითი და ტრენინგის მომსახურების ხელმისაწვდომობის“ მიხედვით (Tsartsidze, Kvirkvelia, 2017, გვ. 42). სწორედ ამიტომ, რომ მიმდინარე პერიოდში საქართველოში განათლების პრობლემები არა მარტო კონკრეტული დარგის სპეციალისტებისა და შესაბამისი სამთავრობო ორგანოების, არამედ ეკლესიის მსჯელობის საგანიც გახდა: „ღრმა ცოდნა გვაკლია“; „უნდა ვიფიქროთ სიღრმისეული ცოდნის შექმნაზე“; „არ არის საკმარისი, გვექნდეს ზერე, ზედაპირული ცოდნა“, „ცოდნისა და ღრმა აზროვნების გარეშე საქართველო ვერ იარსებებს“; „გფიქრობ, დიდი ყურადღება უნდა მივაქციოთ ანალიტიკურ აზროვნებას“ (ილია II, 2014, გვ. 3) და სხვა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ ქვეყნის ეკონომიკური და შრომითი პოტენციალის განვითარების მიზნით აუცილებელია შრომის ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისი, მოქნილი პროფესიული საგანმანათლებლო ქსელის ჩამოყალიბება, რომელიც უზრუნველყოფს: კონკურენტუნარიანი კადრების მომზადებას ადგილობრივი და საერთაშორისო შრომის ბაზრისათვის, თითოეული ადამიანის პროფესიულ და პიროვნულ განვითარებას, მათ მომზადებას ეფექტიანი დასაქმებისათვის, კარიერის მდგრად განვითარებასა და თვითრეალიზაციის პერსპექტივას. შესაბამისად, მის უმთავრეს პრიორიტეტად რჩება „პროფესიული განათლების სისტემის მარეგულირებელი გარემოს გაუმჯობესება, პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულებების შესაძლებლობის გაძლიერება შრომის ბაზრის და თანამედროვე ეკონომიკის მოთხოვნების შესაბამისად“ (ბრძანება N300, 2013, გვ. 4). აღნიშნული სტრატეგიული ამოცანების წარმატებით გადაწყვეტა შეუძლებელი იქნება პროფესიული განათლების სისტემაში არსებული მდგომარეობის სისტემატური ანალიზისა და ამ სფეროში არსებული პრობლემების გა-

* კვლევის შედეგები მოსმენილ იქნა I ეროვნულ სამეცნიერო კონფერენციაზე „ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისი და ახალი პარადიგმების ძიება“

ცხრილი-1

პროფესიული განათლების ზოგადი მაჩვენებლები საქართველოში 2013-2017 წლებში*

მაჩვენებლები		2013	2014	2015	2016	2017
საგანმანათლებლო დაწესებულებები	სულ	104	140	140	120	125
	საჯარო	29	35	35	38	42
	კერძო	75	105	105	82	83
	მათ შორის					
	ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულება	7	7	11	11	11
	პროფესიული კოლეჯი	50	67	51	35	34
	საზოგადოებრივი კოლეჯი	24	47	50	48	49
	უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება	23	19	28	26	31
ჩარიცხულ სტუდენტთა რაოდენობა	21045	16182	16773	15639	15632	
კურსდამთავრებულთა რაოდენობა	10790	10810	11728	9943	9774	
მასწავლებელთა რაოდენობა	2126	2808	3793	3642	4084	

მოვლენის გარეშე. ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა ბოლო წლებში განხორციელებული რეფორმები, რომლებიც არსებობდა ადრე სისტემის განვითარების დონეზე, ხარისხსა და ფუნქციონირების ეფექტიანობაზე.

2005-2006 წლებში საქართველოში საშუალო პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულებათა რიცხვი სულ 153 ერთეული იყო (მათ შორის 86 სახელმწიფო, ხოლო 67 კერძო). 2014-2015 წლებში მათი რაოდენობა 140-მდე, ხოლო 2017 წელს 125 ერთეულამდე შემცირდა (მათ შორის 42 საჯარო, ხოლო 83 კერძო). 2005-2006 სასწავლო წლებში სახელმწიფო და კერძო საშუალო პროფესიულ სასწავლებლებში 28 395 მოსწავლე ირიცხებოდა, 2016-2017 სასწავლო წელს მათი რიცხოვნობა 15 632-მდე შემცირდა (იხ. ცხრილი-1).

როგორც ვხედავთ, პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში აღნიშნულ პერიოდში სტუდენტთა საერთო რიცხოვნობაც მნიშვნელოვანი შემცირების ტენდენციით ხასიათდება. რაც შეეხება უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს, რომლებიც ახორციელებენ სტუდენტების მიღებას პროფესიულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე, ბოლო 20 წლის განმავლობაში მათი რიცხვიც მნიშვნელოვნად შემცირდა და 2017 წლის მდგომარეობით 31 ერთეული შეადგინა (16 საჯარო და 15 კერძო). ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში 2017 წელს პროფესიულ მომზადებას 10 კერძო და მხოლოდ 1 საჯარო სასწავლებელი ახორციელებდა. რაც შეეხება პროფესიულ და საზოგადოებრივ კოლეჯებს, მათი რაოდენობაც შემცირებულია. 2017 წლის ბოლოს საქართველოში აღირიცხება 34 ერთეული პროფესიული და 49 ერთეული საზოგადოებრივი კოლეჯი. მიუხედავად იმისა,

რომ ბოლო წლებში ქვეყანაში პროფესიული განათლების სისტემის განვითარების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი პოზიტიური ძვრები განხორციელდა, ჩვენს მიერ ჩატარებული ანალიზის შედეგებიდან იკვეთება, დღემდე სისტემაში არსებული ძალზე სერიოზული პრობლემები და გამოწვევები:

- დაბალია პროფესიული განათლების სისტემის სტატუსი და პრესტიჟი, რომელიც ზოგად და უმაღლეს განათლებასთან შედარებით მეორეხარისხოვანად განიხილება. იგი ნაკლებად მიმზღველია ქვეყნის მოსახლეობისათვის და განიხილებოდა, როგორც განათლების ერთიანი სისტემის განცალკევებული ნაწილი. მიმდინარე საგანმანათლებლო რეფორმა, მათ შორის პროფესიული განათლების სისტემის რადიკალური გარდაქმნა კი სრულებით წარმოდგენილია საშუალო, პროფესიული, უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების სისტემის ერთობლივად განვითარების გარეშე;

- დაბალია პროფესიული სასწავლებლების კურსდამთავრებულთა დასაქმების პერსპექტივები, რაც ძირითადად განპირობებულია იმით, რომ დღემდე ქვეყანაში კიდევ უფრო სერიოზულ პრობლემას და სირთულეს წარმოადგენს მათი კვალიფიკაციების აღიარება ადგილობრივ და საერთაშორისო დონეზე;

- პროფესიული განათლების კურსდამთავრებულთა დასაქმებისა და კარიერის შემდგომი განვითარების განსხვავებული პერსპექტივები აქვთ, რაზეც ვაგვლენას ახდენს შემდეგი ფაქტორები: პროფესიული საგანმანათლებლო პროგრამების ხარისხი; ადგილობრივ, ეროვნულ თუ საერთაშორისო შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან მისი შეუსაბამობა და მინიჭებული კვალიფიკაციების ნაკლები მნიშვნელობა როგორც დასაქმების, ასევე განათლების შემდგომ საფეხურზე სწავლის გაგრძელების თვალსაზრისით;

- სამოქალაქო სექტორის დაბალი ინტერესი და ინფორ-

* საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო <http://mes.gov.ge>. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge.

მირებულობის დაბალი დონე პროფესიული განათლების სისტემაში მიმდინარე ცვლილებებსა და რეფორმებთან დაკავშირებით, რასაც ბოლო პერიოდში ჩატარებული ცალკეული კვლევებიც¹ ადასტურებს;

- სოციალურ პარტნიორებთან ერთად სამოქალაქო საზოგადოების ნაკლები ჩართულობა პროფესიული განათლების მთელს პროცესში – დაგეგმვიდან შეფასებამდე;

- პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულებების განვითარების დაბალი დონე, შრომის ბაზრის მოთხოვნებზე მათი არაორიენტირებულობა;

- პროფესიული განათლების რეფორმირების წარმატებით განხორციელებას ხელს უშლის თანამედროვე პროგრამების, სასწავლო მასალების, სახელმძღვანელოების, შესაბამისი სასწავლო ინფრასტრუქტურის, სახელოსნოების, სასწავლო ბაზების არარსებობა და სწავლების ახალი მეთოდების, მეთოდოლოგიის გამოყენება, მათი თანამედროვე სტანდარტებთან შეუსაბამობა;

- თეორიული სწავლა შესაბამისი პრაქტიკის გარეშე მიმდინარეობს. სათანადო ყურადღება არ ექცევა და ძალზე ნელი ტემპით მიმდინარეობს სამუშაოზე დაფუძნებული პროფესიული სწავლების მეთოდების განვითარება, რომლის დანერგვაც 2016 წლიდან დაიწყო საქართველოში (ბურკი, 2016, გვ-3.) ეკონომიკური საქმიანობის ცალკეულ დარგებში;

- დაფინანსების დაბალი დონე, ფინანსური რესურსების დეფიციტი, მისი რაციონალურად და მიზნობრივად გამოყენების პრობლემები. განათლების, მეცნიერებისა და პროფესიული მომზადებისათვის სულ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან 2016 წლის განმავლობაში გამოყოფილმა სახსრებმა ამ უკანასკნელის 9,7% შეადგინა (მათ შორის პროფესიულ განათლებაზე 3,04%), საშუალო ევროპული მაჩვენებელი კი 11.0-12.0%-ია (ფინანსთა სამინისტრო, 2016, www.moh.gov.ge);

- საქართველოში პრაქტიკულად არ არსებობს პროფესიული განათლების პედაგოგიური კადრების (მასწავლებლის) მომზადებისა და გადამზადების, შემდგომი პროფესიული განვითარების სისტემა, რაც ხელს უშლის პროფესიული განათლების მასწავლებელთა უწყვეტ პროფესიულ მომზადებას. დაბალია მათი დასაქმების ეფექტიანობა და პერსპექტივები;

- პროფესიული განათლების სისტემაში არსებული მდგომარეობა ვერ უზრუნველყოფს პროფესიული განათლების მასწავლებლის პროფესიის პრესტიჟის ამაღლებას, სა-

თანადო დონეზე ვერ ხდება ახალი კადრების მოზიდვის ხელშეწყობა;

- არადამაკმაყოფილებელია საქართველოს შრომის ბაზრის საინფორმაციო ინფრასტრუქტურა. პრაქტიკულად არ არსებობს შრომის ბაზრის კვლევის, ანალიზისა და პროგნოზირების მექანიზმი, რაც აუცილებელია მისი მოთხოვნების შესაბამისი პროფესიული კადრების მომზადების მიზნით პროფესიული განათლების სისტემის სწორი ორიენტირებისათვის;

- სერიოზული პრობლემებია პროფესიული განათლების სისტემის მენეჯმენტის სფეროში, დაბალია მისი ეფექტიანობა და ხარისხი;

- პროფესიული განათლების სისტემის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის განუვითარებლობა, სასწავლო და სამეურნეო ინვენტარის, აღჭურვილობის დაბალი დონე და ხარისხი;

- ზრდასრულთა განათლების, მომზადებისა და გადამზადების მწყობრი სისტემის არარსებობა და სხვა.

განათლების სისტემაში და მათ შორის პროფესიული განათლების სფეროში არსებული მდგომარეობა პირდაპირ აისახება ადამიანური პოტენციალის განვითარების დონესა და ხარისხზე, რაც შრომის ბაზრის სხვა უამრავ პრობლემებთან ერთად საფუძვლიან და სიღრმისეულ კვლევას საჭიროებს. საქართველოში სწორედ ადამიანური კაპიტალის განვითარების დაბალი დონე, განათლების ხარისხი და კვალიფიციური კადრების დეფიციტია ინვესტიციების ზრდისა და მოსახლეობის ეფექტიანი დასაქმების ძირითადი ხელისშემშლელი ფაქტორი. ამის დასტურია ის, რომ მიმდინარე ეტაპზე შესაბამისი სამთავრობო ორგანოების მიერ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისით სამი მნიშვნელოვანი პრობლემა განიხილება:

1. კერძო სექტორის დაბალი კონკურენტუნარიანობა;
2. ადამიანური კაპიტალის არასაკმარისად განვითარება;
3. ფინანსური რესურსების შეზღუდულობა (მთავრობის დადგენილება N400, 2014, გვ-35).

ადამიანური კაპიტალის განვითარების დონისა და საერთოდ ამ სფეროში არსებული მდგომარეობის შეფასების მიზნით მნიშვნელოვანია საერთაშორისო პრაქტიკაში მიღებული — ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსის (Human Development Index trends/HDI/-UNDP.HDI: <http://hdr.undp.org/en>) გაანალიზება. ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსი - კომპინირებული მაჩვენებელია, რომელიც ახასიათებს ადამიანის განვითარებას მსოფლიოს ცალკეული ქვეყნებისა და რეგიონების მიხედვით, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის (გაეროს) პროგრამების (UNPD) შესაბამისად და გამოიყენება ისეთი კატეგორიების სინონიმებად როგორცაა „ცხოვრების ხარისხი“, ან „ცხოვრების დონე“.

აჭვი — ნებისმიერი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და ცხოვრების დონის მახასიათებელი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპინირებული მაჩვენებელია და მისი

¹ პროფესიული განათლების მიმართ მოსახლეობის დამოკიდებულებების კვლევა, მომზადებულია „ეისითის“ მიერ: „გაეროს განვითარების პროგრამისთვის“ (UNDP), დეკემბერი, 2015 თბილისი, საქართველო; დამსაქმებელთა დამოკიდებულების კვლევა პროფესიული განათლების მიმართ. მომზადებულია ACT-ის მიერ „გაეროს განვითარების პროგრამისთვის“ UNDP-თვის. დეკემბერი, 2015 თბილისი, საქართველო; პროფესიული სასწავლებლებით სტუდენტების კმაყოფილების კვლევა. რაოდენობრივი კვლევის ანგარიში. დეკემბერი, 2014 თბილისი, საქართველო და სხვა.

ცხრილი-2

ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსი (აპგი), მისი შემადგენელი კომპონენტები საქართველოში 2000–2017 წლებში და რეიტინგი*

	სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობა (წელი)	სწავლების საშუალო ხანგრძლივობა (წელი)	სწავლების მოსალოდნელი ხანგრძლივობა (წელი)	მთლიანი ეროვნული შემოსავალი მოსახლეობის ერთ სულზე მყიდველობითი უნარიანობის პარიტეტის მიხედვით (აშშ დოლარი)	ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსის მნიშვნელობა
2000	71,8	11,7	11,7	3407	0,673
2005	73,2	12,6	12,1	5027	0,714
2010	74,2	13,3	12,2	6530	0,742
2011	74,4	13,4	12,1	7101	0,749
2012	74,6	13,5	12,2	7810	0,755
2013	74,7	13,5	12,2	8098	0,759
2014	74,9	13,9	12,2	8670	0,768
2015	75,0	13,9	12,2	8856	0,769
2016	72,7	13,9	12,2	9410	0,777
2017	73,5	13,9	12,2	9435	0,782

სიდიდე 2010 წლიდან, მსოფლიო პრაქტიკაში დანერგილი ახალი მეთოდოლოგიის შესაბამისად იანგარიშება სამი ძირითადი მაჩვენებლის (ინდექსის) გამოყენებით. ეს მაჩვენებლებია:

1. სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობის ინდექსის - LEI, გაიანგარიშება სიცოცხლის მოსალოდნელი საშუალო ხანგრძლივობისა და სიცოცხლის ხანგრძლივობის მინიმალური ზღვარის გათვალისწინებით;
2. განათლების ინდექსისა - EI (თავის მხრივ მოიცავს:
 - 2.1. სწავლის საშუალო ხანგრძლივობის ინდექსსა და
 - 2.2. სწავლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობის ინდექსს);
3. შემოსავლების ინდექსი მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით-II, ასახავს მთლიანი ეროვნული შემოსავლის ფაქტობრივ მოცულობას მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით, მყიდველობითი უნარიანობის პარიტეტის მიხედვით.

ამ ინდექსების შეჯერებით დგინდება საშუალო მაჩვენებელი (საშუალო გეომეტრიული გამოყენებით $HDI=(LEI*EI*II)^{1/3}$), რომელიც გამოხატავს აპგი-ს მიხედვით მოცემული ქვეყნის რეიტინგს მსოფლიოში. ასე მაგალითად, 2011 წლიდან საქართველო აღნიშნული ინდექსის დონის მიხედვით (0.749) განვითარების მაღალი დონის ქვეყნებს მიეკუთვნებოდა და მსოფლიოს გაეროს წევრი 187 ქვეყნიდან 75-ე ადგილ-

ზე იმყოფებოდა (იხ. ცხრილი-2). ჩვენი გაანგარიშებით, რომელიც განხორციელდა მოქმედი ახალი მეთოდოლოგიის გამოყენებით და ეფუძნება 2016–2017 წლის მონაცემებს (იხ. ცხრილი-3), ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსის მნიშვნელობა საქართველოში 0,782-ს შეადგენს, ანუ 2010 წლის დონესთან შედარებით (0.742) იგი გაზრდილია 5.4%-ით, ხოლო წინა წელთან შედარებით 0.64%-ით. აღნიშნული ტენდენციის მიუხედავად, შეიძლება ითქვას, რომ ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსის (HDI) მნიშვნელობა საქართველოში საკმაოდ დაბალია განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით და იგი მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ზოგიერთი პოსტსაბჭოთა ქვეყნის მაჩვენებლებსაც კი. მაგალითად, რუსეთის ფედერაციაში HDI-0,804-ს მნიშვნელობით, 49-ე ადგილს იკავებს; ბელორუსი HDI-0,796, 52-ე ადგილი; ყაზახეთი HDI-0,794, 56-ე ადგილი (UDP. HDR. <http://hdr.undp.org/en/2016-2017report/download>). ინდექსის დაბალი მნიშვნელობა ძირითადად განპირობებულია განათლების მდგომარეობის მახასიათებელი მაჩვენებლებით. საქართველოში 2017 წელს აპგი-ის უმნიშვნელო ზრდა წინა წელთან შედარებით მოხდა მხოლოდ სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობის ინდექსის-LEI და არა სხვა, მაგალითად განათლების ინდექსის ხარჯზე, რომლებიც პრაქტიკულად უცვლელი 0.845-ის დონეზე დარჩა.

ჩვენს მიერ ჩატარებული ანალიზი საშუალებას გვაძლევს, დავასკვნათ, რომ საქართველოში ადამიანური კაპიტალის განვითარების თვალსაზრისით ქვეყანაში არსებობს რიგი

* United Nations Development Programme. Human Development Reports. International Human Development Indicators. Gorgia. <http://hdr.undp.org/en/countries>; Human Development Report 2016. <http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr-theme/country-notes/GEO.pdf>. Top of Form

ცხრილი-3

ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსი საქართველოში 2017 წლის მონაცემების მიხედვით*

მაჩვენებლები	მაქსიმალური მნიშვნელობა	მინიმალური მნიშვნელობა	საშუალო მნიშვნელობა
1. სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობა (წელი)	85	20	73.5
2.1. სწავლების საშუალო ხანგრძლივობა (წელი)	13.3	0	12.2
2.2. სწავლების მოსალოდნელი ხანგრძლივობა (წელი)	18	0	13.9
3. მთლიანი ეროვნული შემოსავალი მოსახლეობის ერთ სულზე მყიდველობითი უნარიანობის პარიტეტის მიხედვით (აშშ დოლარი)	75000	100	
	$LEI = (LE - LE_{\text{მინ}}) / (LE_{\text{მაქს}} - LE_{\text{მინ}})$		0.823
	$EI = (MYSI + EYSI) / 2$ $MYSI = (MYS - MYS_{\text{მინ}}) / (MYS_{\text{მაქს}} - MYS_{\text{მინ}})$ $EYSI = (EYSI - EYSI_{\text{მინ}}) / (EYSI_{\text{მაქს}} - EYSI_{\text{მინ}})$		0.845
	$HDI = (LEI * EI * II)^{1/3} = \mathbf{0.782}$		
	$II = (\ln(GNIpc) - \ln(100)) / (\ln(GNI(75000)) - \ln(100))$		0.687

თავისებურებები, სერიოზული პრობლემები და გამოწვევები. მათი გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელი იქნება პროფესიული განათლების განვითარება და მისი პრესტიჟის მნიშვნელოვნად გაზრდა. კერძოდ:

- თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ადამიანური კაპიტალი წარმოადგენს მსოფლიო ბაზარზე სახელმწიფოსა და ქვეყნის ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნების უმთავრეს ფაქტორს, პირობას;

- მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო 15-20 წლის განმავლობაში ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსი საქართველოში უმნიშვნელო ზრდის ტენდენციით ხასიათდება (სულ აღნიშნულ პერიოდში მისი ზრდის ტემპი 5.0%-ს არ აღემატება) მისი სიდიდე საკმაოდ დაბალია განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით და მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ზოგიერთი პოსტსაბჭოთა ქვეყნის მაჩვენებლებსაც კი;

- ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსის (HDI) დაბალი მნიშვნელობა და რეიტინგი მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით (75-ე ადგილი 187 ქვეყანას შორის) ძირითადად განპირობებულია საქართველოს განათლების სისტემაში (ზოგადი, პროფესიული, უმაღლესი) არსებული მდგომარეობით. კერძოდ: დღემდე არ ხდებოდა ზოგადი განათლების სისტემის განვითარება თანამედროვე, ცოდნაზე დაფუძნებული პრინციპების შესაბამისად, რაც აუცილებელია იმ ადამიანური რესურსების მაღალი კვალი-

ფიკაციის უზრუნველყოფისათვის, რომლებიც პირველად გადიან შრომის ბაზარზე. რაც შეეხება პროფესიულ განათლებას მისი ხელმისაწვდომობა და განვითარების ხარისხი მიმდინარე ეტაპზე ვერ უზრუნველყოფს შრომის ბაზრის მოთხოვნაზე ორიენტირებული სამუშაო ძალის მომზადებას და შესაბამისად აქ არსებული დისბალანსის აღმოფხვრას, რაც საბოლოო ჯამში ადამიანური კაპიტალის განვითარებისა და ეკონომიკური ზრდის, განვითარების მნიშვნელოვანი ფაქტორია. უმაღლესი განათლების სისტემაში არსებული პრობლემებიდან კი მნიშვნელოვანია მისი ხელმისაწვდომობის დაბალი დონე და დაფინანსების არაეფექტიანი სისტემის არსებობა;

- ადამიანური კაპიტალის განვითარებაზე ორიენტირებული დარგების (განათლება, მეცნიერება, ჯანდაცვა, კულტურა) ინვესტირების დაბალი დონე. ქვეყანაში ბოლო ათი წლის განმავლობაში განათლებაზე საშუალოდ მთლიანი შიგა პროდუქტის ღირებულების 2,9%-3,0% იხარჯებოდა (საშუალო ევროპული მაჩვენებელი 5.0%-6.0%-ია) და აღნიშნული მაჩვენებლის მიხედვით საქართველოს რეიტინგი მსოფლიოს 153 ქვეყანას შორის 119-ე ადგილი იყო;

- ხარისხიანი სერვისის, განათლების, ჯანდაცვის, სოციალური დაცვის სათანადო სისტემების არარსებობა. შესაბამისად, „ადამიანური კაპიტალის განვითარებისთვის აუცილებელია თანაბარი შესაძლებლობების შექმნა ხარისხიანი სერვისის უზრუნველყოფით, სოციალური სამართლიანობით და სოციალური დაცვის სისტემების გაძლიერებით, რაც უზრუნველყოფს ხარისხიანი განათლებისა და ჯანდაცვის

* ცხრილი შედგენილია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების საფუძველზე. www.geostat.ge.

სისტემებზე ხელმისაწვდომობას (მთავრობის დადგენილება N400, 2014, გვ. 35)“;

- ჯანდაცვის სისტემის განვითარების დონე და სამედიცინო მომსახურების ხარისხი, მასზე მოსახლეობის ხელმისაწვდომობის გაზრდა;

- აკადემიური და პროფესიული საგანმანათლებლო პროგრამები ნაკლებად შეესაბამება შრომის ბაზრის თანამედროვე მოთხოვნებს;

- ძალზე დაბალია ადამიანურ კაპიტალსა და მეცნიერების განვითარებაზე მიმართული ინვესტიციების ეფექტიანობა (4-5 ჯერ ნაკლები ვიდრე აშშ-სა და ევროკავშირის ქვეყნებში). ხშირად ამ მიზნით გამოყოფილი სახსრები არ გამოიყენება

კადრების მომზადების სისტემისა და სამეწარმეო საქმიანობის განვითარებაზე. დაბალი ტემპით მიმდინარეობს სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლების თანამედროვე მეთოდის დანერგვა;

- საქართველოში ადამიანური კაპიტალის განვითარების თვალსაზრისით ძალზე მნიშვნელოვანია განათლების ერთიანი სისტემისა და მათ შორის პროფესიული განათლების რეფორმის წარმატებით რეალიზაცია. თუ ქვეყანაში სათანადო ყურადღება არ დაეთმობა ადამიანური კაპიტალის განვითარებას, განათლებას, ჯანდაცვას, მისი ცხოვრების ხარისხის ამაღლებას, შეუძლებელი იქნება ინოვაციურ ეკონომიკასა და ცოდნაზე დაფუძნებულ ეკონომიკაზე გადასვლა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ილია II (2014). სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი, საკვირაო ქადაგება. ჟურნალი “საპატრიარქოს უწყებანი” N37, 737, 30 ოქტომბერი, 5 ნოემბერი.
2. ჭავჭავაძე, ი. (2012). „ჩვენი ხალხი და განათლება“, ტომი-4, პუბლიცისტური წერილები, თბილისი.
3. მ. ცარციძე, მ., ლაცაბიძე, ნ. (2017). უმუშევრობა და დასაქმების აქტიური პოლიტიკა შრომის ბაზრის ფორმირების მიმდინარე ეტაპზე საქართველოში. II საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“, 2017 წლის 3-4 ნოემბერი, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი. შრომების კრებული. თბილისი.
4. ცარციძე, მ., ლაცაბიძე, ნ. (2017). შრომის ბაზარი და პროფესიული განათლების სისტემა საქართველოში. ჟურნალი „მიგრაცია“, N8, თსუ გამომცემლობა, თბილისი.
5. ოლივიე ბურკი (2016). სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლება. კონფერენცია. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო. 28 სექტემბერი. <http://mes.gov.ge/content.php>;
6. Tukhashvili, M. (2012). Georgian Labour Market in the condition of Political and Economic Crisis. In the book: Youth Employment: Challenges and Opportunités. Timisoara. Eurostampa.
7. Murman Tsartsidze, M., Kvirkvelia, E. (2017). Labor market Oriented Professional Education System – the Significant Factor for Human Capital Development and the Inclusive Economic Growth in Georgia. Journal of International Economic Research, ISSN 2500-9656. Volume 3. p.21-28. <http://irissymposium.wixsite.com/economics/proceedings>.
8. Tsartsidze, M. (2016). Poverty and the Economic Development Factors in Georgia. «European Journal of Humanities and Social Sciences», Scientific journal, №1, vienna.
9. Tsartsidze, M. (2013). Labour Market Regulation and Employment Policies in Georgia. European Applied Scinces N2/2, 2013. stuttgart, Germany.
10. United Nations Development Programme. Human Development Reports. <http://hdr.undp.org/en/2016-2017report/download>.
11. United Nations Development Programme. Human Development Reports. International Human Development Indicators. Gorgia. <http://hdr.undp.org/en/countries>;
12. Human Development Report 2016. <http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr-theme/country-notes/GEO.pdf>.
13. საქართველოს მთავრობის დადგენილება N400 „საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის „საქართველო 2020“ დამტკიცებისა და მასთან დაკავშირებული ზოგიერთი ღონისძიების თაობაზე“, 2014 წლის 17 ივნისი, ქ. თბილისი.
14. საქართველოს პრემიერ მინისტრის ბრძანება N300 “პროფესიული განათლების რეფორმის სტრატეგიის დამტკიცების თაობაზე (2013-2020 წლები)”, 26 დეკემბერი 2013 წელი.
15. საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის 2011-2015 წწ. სახელმწიფო სტრატეგია. <https://www.google.com/>. გვ. 15.
16. კანონი „პროფესიული განათლების შესახებ“ N4528, 28 მარტი 2007 წელი;
17. საქართველოს მთავრობის დადგენილება N2167 „შრომის ბაზრის აქტიური პოლიტიკის სტრატეგიისა და მისი განხორციელების 2016-2018 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“ 2016 წლის 4 აპრილი ქ. თბილისი.
18. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო <http://mes.gov.ge>.
19. საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო. საქართველოს ნაერთი და სახელმწიფო ბიუჯეტების 2002-2016 წლების ხარჯების შესრულების მაჩვენებლები. <http://mof.ge/>.
20. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო. www.moh.gov.ge;
21. განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი, www.eqe.ge.
22. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge.

PROFESSIONAL EDUCATION AND HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT DIFFICULTIES IN GEORGIA UNDER THE MODERN GLOBALIZATION TERMS

MURMAN TSARTSIDZE

Doctor of Economic Sciences, Associate professor,
Ivane Javakhsishvili Tbilisi State University,
Academician of the Academy of Economic Sciences of Georgia, Georgia
murman.tsartsidze@tsu.ge

<https://doi.org/10.35945/gb.2018.06.032>

“Education, Study, knowledge – the only remedy in our lives”

Ilia Chavchavadze

*“It is necessary for us to think about acquiring the deep knowledge,
and that without knowledge and deep thinking Georgia will not survive”*

Ilia the II

KEYWORDS: LABOR MARKET, PROFESSIONAL EDUCATION, KNOWLEDGE,
HUMAN CAPITAL, ECONOMIC DEVELOPMENT

SUMMARY

Unfortunately, in the epoch of modern globalization, the main priority of the country is still the unemployment and the poverty overcoming. In such situation it is clear, that the economic development and the significant improvement of the population's living standards cannot be achieved without human resources development, effective use of the labor potential, formation of civilized labor market and organization of the professional educational system according to the modern standards. The latter should favor the development of the main state strategy task – labor force oriented to the labor market demands and accordingly, the human capital develop-

ment, significant increase of the competitiveness in the local and international markets.

Proceeding from the actuality of the issue, in the work the role of education, especially the professional education, as the social-cultural phenomena is considered. The main problems and challenges of the field are studied. We have documented that in the terms of modern globalization the level, quality of functioning of the professional educational system and its correct orientation towards the labor market demands to determine the human capital development in the country, labor market potential their quality perfection and their use prospective.